

ALFRED ADLER

Poznavanje čoveka

OSNOVE INDIVIDUALNE PSIHOLOGIJE

Prevod s nemačkog
dr Vladimir Dvorniković i
dr Miloš Đurić

Beograd
2012
DERETA

PREDGOVOR PRVOM IZDANJU

Ova knjiga ima nameru da najširem krugu čitalaca izloži nepokolebljive osnovice individualne psihologije i njenu vrednost za oplođenje s ljudima i za organizovanje sopstvenog ličnog života. Knjiga je ponikla iz jednogodišnjih predavanja koja su bila održana u Beču, u *Volksheimu*, pred publikom od više stotina slušalaca. Glavni zadatak ove knjige je, dakle, u tome da se mane našeg delovanja i stvaranja u društvu shvate kao posledica pogrešnog držanja čoveka pojedinca, da se upoznaju njegove zablude i, najzad, da se tako postigne bolje prilagođavanje pojedinca u društvenom sastavu.

Nema sumnje da su zablude u privredi i u naukama od velike štete. Ali zablude u poznavanju čoveka ponajviše su opasne po život. Nadam se da vredni saradnici na našoj nauci, daleko izvan našeg kruga, ni ova konstatovanja i iskustva neće prevideti kao što ni ranija nisu prevideli.

Osećam dužnost da na ovome mestu najsrdačnije zablagodarim dr iur. Broseru. On je bezmalo sva moja predavanja s velikim trudom pribeležio, sredio i pregledao. Neću preterati ako ustvrdim da bez njegove pomoći možda ne bi uopšte ni došlo do ove knjige.

Zahvaljujem jednako i mojoj ćerci, dr med. Ali Adler, što je pregledala korekturu i dovršila knjigu u vreme kada sam ja radio na tome da u Engleskoj i Americi pribavim individualnoj psihologiji nove prijatelje.

Izdavačko preduzeće S. Hirzel primernim načinom zauzelo se oko izdavanja ove knjige i sa mnogo obazrivosti pripremlilo javnost za nju. Individualna psihologija duguje za to naročitu zahvalnost.

Ova predavanja i ova knjiga treba da posluže tome cilju da osvetle put čovečanstvu.

PREDGOVOR DRUGOM IZDANJU

Brzo izlaženje drugog izdanja smatram znakom da javnost iskazuje poverenje nastojavanjima individualne psihologije.

Sem toj širokoj javnosti imam još da zahvalim i kritičarima, koji su se sa velikim razumevanjem založili za ovu knjigu. Ali i onima koji to nisu učinili, jer su mi pokazali put kojim sam nastojao da pođem u ovom drugom izdanju.

Beč, 19. oktobra 1927.

Dr Alfred Adler

Ćud je ĉoveku njegova sudbina

HERAKLIT

UVOD

Osnovice poznavanja čoveka nikako nam ne daju pravo da se njima suviše gordimo i ponosimo. Naprotiv, istinsko poznavanje čoveka mora da nas dovede do izvesne skromnosti, jer nas uči da je tu pred nama ogroman zadatak na kome čovečanstvo radi od prvih početaka svoje kulture. Poznavanje čoveka je delo na kome se oduvek radilo, ali nesvesno i nesistematski, tako da nalazimo samo pojedince velikane koji su u poznavanju čoveka nadmašili prosečnost. Ranjavo je mesto koje ovim dodirujemo. Ako, naime, bez predubeđenja ispitamo ljude u pogledu njihova poznavanja čoveka, videćemo da ponajčešće u tome pogledu ne pokazuju uspeh. Svi mi i suviše slabo poznajemo čoveka. To stoji u vezi sa našim izolovanim životom. Možda nikad nisu ljudi tako izolovano živeli kao dan današnji. Već od detinjstva malo je među nama dodira. Porodica nas izoluje. Ni naš ceo način života ne dopušta nam onaj intimni kontakt s ljudima koji je neophodno potreban da se razvije umetnost kao što je poznavanje čoveka. To su dva uzajamno zavisna momenta. Jer mi ne možemo da ponovo nađemo kontakt s drugim ljudima zato što ih ne razumemo, i tako nam oni predugo ostaju strani.

Ponajteža posledica toga nedostatka jeste u tome što u postupcima prema svojim bližnjima i u zajedničkom življenju sa njima najčešće nemamo uspeha. Već je toliko puta naglašena ta bolna činjenica da se ljudi i na delu i na reči ne razumeju i razmimoilaze, da ne mogu naći zajedničkog dodira i da ostaju strani jedni drugima, ne samo u nekom širem društvenom okviru već i u samom najužem porodičnom krugu. Nema ništa običnije nego što su žaljenja roditel-

lja da ih njihova deca ne razumeju, i, na drugoj strani, jadanja dece da ih njihovi roditelji ne shvataju. Pa ipak, već sami osnovni uslovi čovečjeg zajedničkog života primoravaju nas da jedan drugoga shvatimo, jer celo naše držanje prema čoveku zavisi od toga. Ljudi bi mnogo bolje u zajednici živeli kada bi poznavanje čovečje prirode bilo bolje. Otpali bi sami po sebi oni izvesni razorni oblici zajedničkog življenja koji su danas mogućni samo zato što se međusobno ne poznajemo, i tako se izlažemo opasnosti da nas drugi spoljnim znacima zavaraju i svojim pretvaranjima zavedu.

Treba sad da objasnimo kako to da baš od strane medicine dolaze pokušaji da se na tome golemom području utvrdi jedna nauka koja se zove poznavanje čoveka; zatim, koje su *pretpostavke* te nauke, koji su joj zadaci i kakvi se rezultati mogu od nje očekivati.

Pre svega, *nauka o lečenju živaca* već je sama po sebi jedna naučna disciplina koja svom silom traži i zahteva poznavanje čoveka. Nervni lekar mora što brže da stekne pogled u duševni život *nervno obolelog* čoveka. Na tom polju medicine možemo da stvorimo jedan tačan sud i da preduzmemo ili predložimo neke lekarske korake samo onda ako nam je jasno šta se dešava u duši pacijenta. Tu ne smemo da budemo površni, jer iza greške dolazi odmah i kazna, a iza ispravnog postupka ponajviše i uspeh. Tu će se, dakle, stvar prilično strogo i brzo ispitati. U društvenom životu, pri prosuđivanju jednog čoveka, smemo se već mnogo lakše prevariti. Doduše, i tu će nas svaki put stići kazna, ali reakcija može da zadocni toliko da u najvećem broju slučajeva ne možemo više prozreti međusobne veze. Prestravljeni, mi se snebivamo kako je mogla samo jedna zabuna u prosuđivanju jednog čoveka čitave desetine godina dočnije dovesti do teških neuspeha i sudbonosnih događaja. Ovakve prilike poučavaju nas uvek iznova kolika je potreba i dužnost zajednice da se stiče i produbljuje poznavanje čoveka.

U našim istraživanjima mi smo ubrzo saznali da one duševne nastranosti, zamršenosti i promašenosti što ih toliko često zapaža-

mo u bolesnim slučajevima, u osnovici i strukturi svojoj nemaju ničega što bi bilo strano duševnom životu tzv. normalnih ljudi. Sve su to isti elementi i pretpostavke, samo što izbijaju oštrije i jasnije, te se prema tome i lakše mogu prepoznati. Na taj način preimućstvo ovih saznanja dopušta nam da pri tom učimo i u poređenju sa normalnim duševnim životom prikupljamo iskustva, koja nam na kraju omogućuju da steknemo oštrij pogled i na normalne odnose. Za to nije bilo ništa više potrebno nego samo vežba, spojena s onom predanošću i strpljenjem što ga svaki poziv od nas zahteva.

Prvo saznanje koje nam se nametnulo bilo je da najjači podsticaji za izgradnju čovečjeg duševnog života vode poreklo iz najranijeg detinjstva. Samo po sebi nije to bilo nikakvo osobito smelo otkriće, jer slična tumačenja mogu da se nađu i kod istraživača svih vremena. Ali, pri tom je bila nova ta okolnost što smo mi dečje doživljaje, utiske i raspoloženja, ukoliko smo ih još mogli utvrditi, pokušali dovesti u najtešnju vezu sa kasnijim pojavama duševnog života, i to time što smo doživljaje iz najranijeg detinjstva počeli upoređivati sa kasnijim situacijama i sa ponašanjem jedinke u kasnijoj starosti. Pri tom se pokazalo da je od neobične važnosti da se *pojedine pojave u duševnom životu nikad ne smeju posmatrati kao neke zasebne celine*, nego da se mogu shvatiti samo onda ako se sve pojave duševnog života uzmu kao delovi jedne nerazrešive celine i, zatim, ako pokušamo razotkriti liniju kretanja, životni šablon i životni stil jednoga čoveka, i tako objasniti da je tajni cilj dečjeg ponašanja istovetan sa ponašanjem čovekovim u kasnijim godinama. Ukratko, pokazalo se neverovatno jasno da sa gledišta duševnog razvijanja nije bilo u stvari nikakvih promena životnog stila, da se, doduše, mogla izmeniti spoljna forma, konkretizovanje, verbalizovanje duševnih pojava, uopšte ono pojavno, izvanjsko, ali da su osnovice, cilj, ritam i dinamika, sve što pokreće duševni život u smeru ka nekom cilju, ostali nepromenjeni. Ako je, na primer, neki pacijent pokazivao plašljiv karakter, pun nepoverenja i nastojanja

da se od drugih ljudi odeli, lako se moglo dokazati da je u njega bilo isto takvih crta već u trećoj ili četvrtoj godini života, samo u prostijoj i prozirnijoj detinjskoj jednostavnosti. Zato smo prihvatili pravilo da težište naše pažnje uvek prebacimo u detinjstvo pacijenta. U tom smo došli tako daleko da smo mogli kod jednog čoveka mnogo štošta iz njegova detinjstva pretpostaviti i znati, a da nam niko o tome nije ništa rekao. Sve ono što smo na njemu videli, posmatrali smo kao utiske iz njegovih prvih dečjih doživljaja, koji su u njemu ostali sve do u visoku starost. S druge strane, kad od nekog čoveka čujemo kojih se događaja iz svoga detinjstva seća, tada, ako smo stvar pravo shvatili, dobijamo iz toga predstavu kakvu vrstu čoveka imamo pred sobom. Pri tom se služimo još jednim daljim saznanjem da se ljudi vrlo teško oslobađaju šablona u koji su u prvim godinama života bili urali. Vrlo malo je ljudi koji su mogli da se otresu tog šablona, iako se duševni život u odrasloj dobi ispoljava u drugim situacijama i na drugi način, te prema tome ostavlja u nama drugačiji utisak. Ali to nije isto što i promena životnog šablona. Duševni život i dalje počiva na istim temeljima, čovek ispoljava istu liniju kretanja, tako da prepoznamo isti cilj u oba stepena starosti – u detinjstvu, kao i u odrasloj dobi. Glavna naša pažnja morala je i zbog toga da se obrati detinjstvu, jer smo uvideli da, ako hoćemo udesiti neku promenu, ne možemo odmah početi da odozgo odstranjujemo bezbrojne doživljaje i utiske jednoga čoveka, nego moramo najpre pronaći i otkriti njegov šablon, iz kojeg nam može da ponikne razumevanje za njegovu osobenost, a time u isti mah i za njegove upadljive bolesne pojave.

Tako je posmatranje dečjeg duševnog života postalo glavna potporna tačka naše nauke, i tu smo pocrpili dosta osveženja i pouke. Mnogo radova bilo je posvećeno studijama tih prvih godina života. Tu se nagomilao tako golem i još uvek neprerađen materijal da smo za dugo vreme time snabdeveni, i svako može u tom materijalu da nađe nešto novo, važno i interesantno.

Ova nauka služi nam u isti mah i kao sredstvo da izbegnemo greške; jer poznavanje čoveka nipošto nije nauka koja bi postojala samo radi sebe. Na osnovu naših iskustava mi smo sami sobom ušli u vaspitni rad, kome već dugo godina služimo. Vaspitni rad je riznica za svakoga ko u poznavanju čoveka vidi jednu važnu nauku, ko je proživljuje i hoće da se u njoj odomaći. Ona nije nikakva knjiška mudrost, ona treba praktički da se uči. Svaku pojavu u duševnom životu treba, takoreći, sadoživljavati i u se upiti. Treba poći za čovekom kroz sve njegove radosti i žalosti, kao dobar slikar što u crte jednoga čoveka, koga hoće da portretiše, može da stavi samo ono što je s tim čovekom saosetio. Poznavanje čoveka treba dakle zamisliti kao neku umetnost za koju imamo dosta alata na raspolaganju, ali ujedno i kao umetnost koja sa svim drugim umetnostima stoji na istoj visini, i kojom se jedna izvesna klasa ljudi, pesnici, odlično i obilno služila. Ona treba da nam posluži u prvom redu za to da povećamo naša saznanja, a to će reći ni više ni manje nego da sebi omogućimo bolji i zreliji društveni razvitak.

Teškoća na koju pri tom poslu često nailazimo u tome je što smo mi ljudi u toj tački neobično osetljivi. Malo ima ljudi koji, iako nisu nikakve studije svršili, ne bi o sebi mislili da su poznavaoци ljudi. Još manje ima takvih koji se ne bi osetili povređenima već u prvom trenutku kad bismo hteli da ih poučimo u njihovu poznavanju čoveka. Stvarno, ozbiljna nastojanja pokazuju samo oni koji su vrednost čoveka sopstvenim doživljavanjem ili saosećanjem za tuđu duševnu patnju već pre toga na neki način upoznali. Iz te okolnosti nastaje potreba da kod tog našeg zanimanja stvorimo i neku određenu *taktiku*. Jer ništa nije ljudima toliko mrsko i ništa se tako oštrim kritičkim pogledom ne posmatra kao to kad jednom čoveku surovo u lice kažemo ono što smo o njegovom duševnom životu pronašli i dokučili. Ko ne želi da postane omrznut, tome se mora savetovati da u tom pogledu bude naročito obazriv. Želite li da izidete na zao glas, za to vam je najbolje sredstvo ako s

ovom naukom neoprezno postupate i ako je zloupotrebljavate, recimo u nekom društvu, hoteći pokazati koliko ste razumeli ili pogodili od duševnog života svojih suseda. Isto tako je opasno ako se osnovni pogledi ove nauke kao gotov produkt iznesu pred nekog stranog. Čak i oni koji već znaju nešto o tome našli bi se s pravom povređeni. Mi ponavljamo ono što smo u početku bili rekli: da ta nauka od nas zahteva skromnost, jer ne dopušta da se preubrzano i nepotrebno iznose saznanja, što bi, uostalom, odgovaralo onoj staroj gordosti iz detinjstva da se hvališemo i pokazujemo šta sve znamo. Za odrasle to je mnogo opasnije. Stoga bismo ovde predložili da se sačeka, te da sami sebe ispitujemo, da nikome ne stajemo na put sa svojim saznanjima koja smo ma gde, služeći poznavanju čoveka, bili stekli. Za nauku koja tek postaje i za njen cilj mi bismo time stvorili samo nove teškoće, jer bismo morali na se primiti greške koje bi nastale iz nepromišljenosti ovakvog, doduše entuzijastičnog, apostola. Bolje je da ostanemo obazrivi i stalno mislimo na to da moramo pre svega imati pred sobom zaokruženu celinu, pre no što ćemo izreći neki sud, i da to treba činiti samo onda kad smo u izvesnosti da ćemo time nekome i koristiti. Jer ako se neki, makar i ispravan sud, izrekne na rđav način, na nepravom mestu, može se mnogo štete počinuti.

Pre no što produžimo ova razmatranja, treba da se zaustavimo na jednom prigovoru koji se zacemento već mnogima od vas nametnuo. Naše gornje tvrđenje da linija života jednoga čoveka ostaje neizmenjena pričinice se nekima nerazumljivo, jer čovek ipak u životu sabira tolika iskustva koja će uroditi promenama u njegovu držanju. Ali, tu treba promisliti da je svako iskustvo mnogoznačno. Mi ćemo naći da možda nema ni dva čoveka koji bi jedno te isto iskustvo jednako korisno primenili. Čovek se, dakle, ne opamećuje uvek svojim iskustvima. Doduše, mi ćemo naučiti da izbegnemo izvesne teškoće i zauzećemo prema njima određeno držanje. Ali ona linija kojom se neko kreće neće se time promeniti. Mi ćemo u

toku našeg raspravljanja videti da čovek iz gomile svojih iskustava svagda korisno primenjuje samo neka izvesna, za koja se bližim ispitivanjem može utvrditi da bilo kako pristaju u njegovu životnu liniju, i njegov šablon života bilo kako podupiru. Sam jezik svojim naročitim osećanjem kazuje da čovek „pravi“¹ svoje iskustvo, a time se ukazuje na to da je svak slobodan u iskorišćavanju svojih iskustava. Svakodnevno možemo opažati kako ljudi izvode najraznovrsnije zaključke iz svojih iskustava. Tako, na primer, možemo naići na čoveka koji po navici čini neku grešku. Sve kad bismo i uspeli da ga o njegovoj grešci ubedimo, videli bismo različite rezultate. On će možda rešiti da bi ipak bilo već krajnje vreme da tu manu odbaci. Ali, takav zaključak je redak. Drugi će nam odgovoriti da je on tako već odavno radio i da se sad više ne može od toga odviknuti. Treći će za svoje mane optužiti roditelje ili možda uopšte vaspitanje, jer on nije nikoga imao ko bi se za nj brinuo, ili je bio razmažen, ili pak suviše strogo vaspitavan – i ostaće sa svojorn manom. Međutim, ovi poslednji odaju time samo to da u stvari hoće da se zaklone. Na taj način oni uvek mogu da se oprežno i tobože opravdano izvuku ispod svoje sopstvene kritike. Oni sami nikad nisu krivi; za sve što oni ne mogu da postignu krivi su drugi. Oni ne vide pri tome da sami čine vrlo malo napora u borbi protiv svojih grešaka, i da upravo strasnom istrajnošću ostaju kod njih, *a loše vaspitanje krivo je samo tako dugo dok oni sami to hoće*. Mnogoznačnost iskustava i mogućnost da se iz njih izvedu najraznovrsnije konsekvencije najbolje nam objašnjavaju zašto čovek svoju stazu ne menja, nego svoje doživljava sve dotle okreće i obrće dok ih, naposletku, ne prilagodi svome životnom hodu. Sama sebe upoznati i promeniti, to je, izgleda, čoveku najteže.

¹ To jest, prema duhu nemačkog jezika: *Erfahrung machen*. Duh i apercepcija našeg jezika zahtevaju da se kaže „steći iskustvo“, i stoga ovo autorovo dokazivanje važi samo na podlozi nemačkog jezičkog osećanja. (Prim. prev.)